

LIEFDE IN DE VIJFDE WERELD

Een Requiem

LIEFDE IN DE VIJFDE WERELD

Een Requiem

Gert Veltkamp

Schrijver: Gert Veltkamp
Coverontwerp en foto: Gert Veltkamp
ISBN: 9789402196146
© Gert Veltkamp

Deel I

HET MYSTERIE VAN
16 JUNI

Geloof

1 PROLOOG

Even aarzel ik nog. Ik voel een golf van verdriet als ik op de verzendknop van de mail druk. Nu is er geen weg terug meer.

De rest van de nacht lees ik verhalen die ik ooit heb geschreven. De meeste zijn maar half af.

Ik huil voortdurend: ik ben geen spat veranderd.

Bij het aanbreken van de dag ga ik naar de achtertuin. Ik graaf een gat en verbrand al mijn verhalen daarin.

Vervolgens pak ik mijn koffer in: wat kleren, handdoeken en de poederdoos en armband uit Londen.

Met mijn hand in een broekzak kijk ik nog één keer de kamer rond waar ik veertien jaar lang heb geleefd. Mijn vingers raken de USB-stick in mijn zak.

Ja, dit was mijn leven. De witte stoelen met hun grijze bekleding die helemaal vaal is geworden. De oude televisie zonder afstandsbediening die het nog steeds doet, omdat hij bijna nooit aan staat. Het door nicotine vergeelde behang dat ik nooit heb vervangen.

Dit is het punt waarvan ik al jaren wist dat het zou komen. Ik had me vaak geprobeerd voor te stellen hoe het zou zijn, hoe ik mij zou voelen.

Nu het zover is, voelt het onwerkelijk. Alsof ik er zelf niet bij ben. En toch, dit is de laatste keer dat ik mijn kamer zie.

Dan valt mijn blik op de kalender.

Met een schok realiseer ik mij dat het 16 juni is. Dat was mijn vaders verjaardag. Maar hij stierf jaren geleden in eenzaamheid, in een poel van bloed, aan maagkanker.

Ik weet het zeker: 16 juni, dit is de dag die mijn leven voor altijd zal veranderen.

Met een automatisch gebaar trek ik het kleed op de eettafel recht. Dan dringt de zinloosheid van deze handeling tot mij door en stap ik snel naar buiten. Ik draai de voordeur op slot en loop met mijn koffer in de hand naar mijn auto.

Ik rijd weg uit mijn dorp in de uiterwaarden zonder ook maar van iemand afscheid te nemen.

2 GENESIS

I

De tuin van mijn vader was voor mij als kind een waar paradijs. Alles groeide er welig: bomen, struiken, gewassen. Tussen de planten door liepen spannende paadjes die toch ook weer heel veilig voelden. Het kwaad had de weg naar hier nog niet gevonden en in de zomer beschermde de groene koelte van de bladeren mij tegen de scherpte van de zon. Er waren veel dieren in de tuin, insecten vooral. Maar die noemde ik nog niet zo. Niets had een naam: de planten, de dieren, de groene koelte en de zon: voor mij was het allemaal één geheel. En niet alleen maakte ik geen onderscheid tussen de verschillende dingen om mij heen; ik voelde ook geen afscheiding tussen die dingen en mijzelf.

Alles was één en voor eeuwig, zo leek het. Ik heb alleen een vage herinnering aan die tijd, dus kan ik het niet anders omschrijven.

Maar op een dag, ik herinner mij die dag nog goed, reed ik met mijn driewielertje achter het huis van mijn vader heen en weer. Een heel klein stukje maar: heen en weer, heen en weer, heen en weer.

De vorige dag had het flink geregend en met mijn hoofd naar beneden gebogen keek ik hoe de wieltjes zich steeds verder ingroeven in het modderige moeras.

Heen en weer, heen en weer, steeds dieper het moeras in.

Ik was vier jaar oud en voor het eerst in mijn leven drong het tot mij door dat ik alleen was. Dat ik een 'ik' was en dat die 'ik' was afgescheiden van de dingen om mij heen. Vanaf dat moment hoorde ik niet meer bij het geheel.

Misschien had ik de dieren geen namen moeten geven. Misschien was het daar mee begonnen: dat ik de dieren had benoemd, ieder dier zijn eigen naam.

En met die namen had ik tegelijkertijd mijn voorkeuren uitgesproken. Bij mijn weten had niemand tegen mij gezegd dat ik geen verschil moest maken tussen de verschijnselen. Niemand had mij gewaarschuwd dat alles afgescheiden en eindig wordt, zodra je een voorkeur hebt voor wat goed uitkomt en wat niet.

Maar nu ik er mee was begonnen, nu ik onderscheid maakte tussen goed en kwaad, barstte mijn hoofd uit elkaar van de oordelen.

Het duurde niet lang voor ik boos was op de hele wereld. Toen hoorde ik geritsel in de tuin en verstopte mij achter een boom.

In de koelte van de avondwind wandelde mijn vader door de tuin.

'Adam, waar ben je?' riep hij.

Ik antwoordde: 'Ik hoorde u in de tuin, vader, maar ik was bang voor u omdat ik mij boos had gemaakt. Daarom had ik mij verstopt.'

Mijn vader joeg mij uit de tuin. En nadat hij mij had verjaagd plaatste hij ten oosten van de tuin een bewaker met grote vleugels op de rug en een vlammen, heen en weer flitsend zwaard in zijn hand. Deze wachter moest de ingang naar de tuin bewaken zodat ik er niet meer in kon.

Maar nu ik erop terugkijk, heeft die bewaker nooit bij de ingang van de tuin gestaan, maar bestond hij al die tijd alleen maar in mijn eigen hoofd.

II

Ik ben geboren in een vlak groen land langs een rivier. Mijn dorp lag in de uiterwaarden tussen de weilanden en waterpoelen. Zachtjes fluisterden de populieren aan de horizon.

In het voorjaar als de sneeuw van de bergen in het zuiden smolt, stroomde het water van de rivier over de uiterwaarden. Het was heel vruchtbare grond. Er liepen mooie koeien in de weiden.

Insecten scheerden vlak over het water van de poelen. Vanaf de kant kon ik ze horen zoemen. Het leek wel of ik de hemel met mijn hand kon aanraken.

Maar in de verte kwamen langzaam wolken opzetten. Het dorp, de fluisterende populieren, de zoemende insecten en ik, allemaal wachtten we op het onweer dat tegen de avond zeker zou losbarsten.

Een veerman boog zich over mij heen en keek met zijn begrijpende ogen diep in mijn kinderziel. De veerman maakte mij in de war. Ik zei niets tegen hem.

De veerman merkte mijn verwarring op en zei: 'Kijk niet om. Het verleden is een illusie en de toekomst een fata morgana. Er is alleen maar hier en nu en zelfs dat hier en nu is vluchtig.'

De veerman gooide de trossen los en begon te roeien. Nu was er niets meer om mij aan vast te houden.

3 EXODUS

Aan de overkant gekomen zag de veerman mijn ontredde ring en zei:

‘Je bent nu mens geworden. En mens zijn betekent dat je vrij bent. Je kunt een mijl naar het oosten lopen of een mijl naar het westen. Of je blijft stilstaan waar je bent, maar dat zou jammer zijn. Je kunt dus keuzes maken. Goede keuzes en foute keuzes. Want vrijheid betekent boven alles: je tekortkomingen accepteren. Je bent bestemd om mens te zijn, niet om God te worden. Als je je talenten gebruikt, is God altijd genadig. Maar het belangrijkste is geduld hebben. Je hebt alle tijd. Hoe later je je bestemming bereikt, des te beter. Je kunt dan beter met succes omgaan. Of met mislukking. Dus trek erop uit, op zoek naar de plek op aarde waar jij, en alleen jij, het best tot je recht kunt komen.’

Ik besloot naar het oosten te gaan. Verder weg van de tuin van mijn vader.

Eerst zwierf ik door een woestijn. Veertig lange, lange jaren. Het was een vreemde woestijn. Net als in iedere woestijn groeide er niets, maar hij stond vol gebouwen: scholen, kerken, politiebureaus, gymnastieklokalen, tandartspraktijken, slachthuizen en weet ik wat nog meer.

Ik dacht dat ik door de mensen werd buiten gesloten en ik verbeelde mij dat ze me met een blik aankeken alsof ze wilden zeggen: ‘Jij bent dik. Jij hoort in ons verhaal niet thuis.’

Tegelijkertijd kwamen die onderwijzers, klasgenoten, pastoors, politieagenten, sportleraren, tandartsen en slaggers met allerlei eisen aanzetten: 'Je moet zus, je moet zo.'

Als ik maar precies doe wat ze zeggen, dacht ik, dan hoor ik er misschien op een dag wel bij. Nauwgezet deed ik wat ze van mij vroegen. Ook als ik helemaal alleen was, als niemand mij zag.

Ik vergat de woorden van de veerman en iedere avond voor het slapen gaan beloofde ik mijzelf: 'Morgen ga ik een heel nieuw leven beginnen, een perfect leven. Misschien hoor ik er dan wel bij.'

Maar wat ik ook deed, ik werd niet perfect en de dag dat ik erbij hoorde kwam nooit. Want de waarheid is dat niemand mij buiten sloot. Ik sloot mijzelf buiten.

De pastoor bulderde vanaf zijn altaar: 'Gij zult niet begeren...' Ik was alleen en ik brandde van verlangen. Maar ik slikte mijn verzet in en kreeg pijn in de buik.

De woestijn onderwijst, omdat ze wegneemt. In de woestijn werd ik een mens. Ja, ik was prooi, maar ik leerde snel genoeg dat ikzelf ook een roofdier was... Zo zwierf ik door de woestijn. Veertig lange, lange jaren.

En nooit en nergens was er ook maar een glimp van een beloofd land in zicht.

4 LEVITICUS, NUMERI, DEUTERONOMIUM: DE WEG VAN DE NATUUR EN DE WEG VAN DE GENADE

I

Verder trok ik naar het oosten. De woestijn werd steeds ongenaakbaarder. In de verte zag ik een bergketen oprijzen.

II

Ik herinner mij de eerste keer dat ik met mijn vader en moeder mee naar de bioscoop ging. Ik moet een jaar of vier, vijf zijn geweest. Ik had nog nooit een film gezien.

Het was een film van Laurel en Hardy. Laurel en Hardy reden in een auto door Californië om kerstbomen te verkopen. Het wilde niet erg lukken. Na een paar pogingen kwamen ze bij een huis waar het uit de hand liep. Laurel en Hardy belden een paar keer achter elkaar aan. Wanneer de eigenaar van het huis de deur had dichtgegooid, zat of de kerstboom of Laurel's jas klem tussen de deur. Uiteindelijk knipte de eigenaar de boom woedend doormidden. Dat zette een cyclus van vernieling in gang: Laurel en Hardy die het huis afbreken en de eigenaar die de auto sloopt.

Bij elke nieuwe vernieling moest ik harder en harder lachen. Totdat ik ten slotte uit mijn stoel overeind kwam en kromgebogen van het lachen voor het filmdoek stond.

Ik vroeg mij niet af of wraak goed of slecht was. Ik koos geen partij voor de ene of de andere. Niets stond tussen mij en het lachen in. Ik was de lach zelf geworden. Als iemand zo vrij is van oordelen en voorkeuren, is hij, volgens sommigen, voor even een plaats van God. Voor even dan... Maar de meeste mensen spreken toch liever over het kind in henzelf.

Op dat ene korte moment ben je weer degene die je was in het paradijs aan de overkant van de rivier. Je bent voor even weer de persoon zoals je was bedoeld, maar zoals je in je latere leven door niemand wordt gekend behalve door die ene waar je steeds naar op zoek bent en die je onvoorwaardelijk liefheeft.

III

Aan de rand van de woestijn, vlak voordat hoge, ongenaakbare bergen oprijzen, lag een stad. Het was alsof in deze uithoek het leven nog één keer tot in haar uitersten moest worden geleefd. Er waren drankholen, opiumkitten, bordelen, plaatsen waar men dieren en mensen tegen elkaar liet vechten, gokpaleizen, winkels met schreeuwkleurige reclame voor overbodige taxfree producten en kapellen waar je je de ene dag kon laten trouwen om je de volgende dag weer te laten scheiden. Overal zag je water. Grote fonteinen spoten hoog in de verzengende lucht waar de druppels verdampten al eer ze de grond weer bereikten. Gondels voeren over kanalen die nergens naar toe leidden. De mooiste bomen en planten - sommige fraaier en uitbundiger dan ik ze in de tuin van mijn vader had gezien - werden 24 uur per dag besprenkeld. Ik had geen idee waar al dat water in deze verdorde

woestijn vandaan kwam. Het was alsof de mens hier een middelvinger opstak tegen de wereld en zijn wetmatigheden om tegen die wereld te zeggen: kijk, dit kunnen wij!

In andere omstandigheden was ik misschien wel vatbaar geweest voor de verleidingen van deze stad, het past zeker bij mij, en ik had mij er dan met graagte in ondergedompeld. Maar nu had ik het gevoel dat ik op een missie was en dat deze stad mij van deze missie probeerde af te brengen. Ik besloot er alleen te overnachten en mij niet in het nachtelijke straatgewoel te begeven. Toen ik op de hotelkamer mijn koffer boven op een kast wilde leggen, greep ik bijna in een injectienaald die daar open en bloot in het opgestapelde stof lag. Het was in een periode waarop ik mijn handen zo'n veertig tot vijftig keer per dag waste.

Ik waste mijn handen vier keer achter elkaar en keek daarbij in de spiegel boven de wastafel.

'Dág, Bolle. Dág, Vader,' zei ik en spoog naar de spiegel alsof het niet mijn gezicht was daar maar dat van een Ander. In het spiegelbeeld droop het speeksel langzaam vanuit het rechteroog over de wang.

Het zag eruit als een traan, een traan van verdriet en bevrijding. Zo heb ik God uit mijn leven verjaagd. Maar de engel in mijn hoofd, die met zijn vlamme, heen en weer flitsende zwaard ten oosten van Eden de terugweg naar het paradijs bewaakte, die liet zich niet verjagen.

Integendeel, hij werd nog veel fanatieker...

De daaropvolgende nacht droom ik, dat ik terug was in de woestijn. Ik zit weer op de lagere school. We doen toneelstukjes. Eén voor één komt iedereen aan de beurt. Ik ben de allerlaatste.

We moeten iemand spelen bij wie wordt aangebeld om een stofzuiger of iets dergelijks te verkopen. De andere leerlingen zijn goed. Maar ik wil mij laten gelden.

Als het mijn beurt is, loop ik naar voren en voel de druk. Zittend op de stoel, wacht ik tot er wordt gebeld. Als de bel eindelijk rinkelt, sta ik op en wankel naar de deur. Met dubbele tong brabbelde ik:

‘Aan de... hik... aan de deur wordt niet gekocht... hik... niet gekocht.’

Ik wacht op erkenning, op bevrijding, op applaus, maar het blijft doodstil. Het is te vroeg.

De volgende dag trok ik de bergen in. Deze bergen waren geen hemel op aarde. Ik kwam er geen mensen tegen. Met iedere stap die ik zette, liep ik verder op de weg in mijn innerlijk en vond verspreide fragmenten van de persoon die ik ooit was.

De weinige wolken die vanuit het westen komen aandrijven, laten soms regen vallen op de hoger gelegen berghellingen waardoor die bijna net zo groen zijn als de uiterwaarden.

In de verte zag ik kleine stipjes. Ik tuurde tussen mijn oogwimpers door. Het was een kudde schapen. Er liep een herder met een hond bij.

‘Waar kom je vandaan?’ vroeg de herder toen ik naar boven was geklommen.

‘Uit de uiterwaarden,’ zei ik.

‘Ha, dat is mooi land,’ riep de herder. ‘Waarom ben je daar weggegaan?’

‘Ik ben verbannen door mijn vader omdat ik onderscheid maakte tussen goed en kwaad en mij daarna geregeld boos maakte op de hele wereld,’ antwoordde ik.

‘Dat overkomt ons uiteindelijk allemaal,’ zei de herder. ‘Dat we uit het paradijs verbannen worden, bedoel ik. Maar waarom ben je uitgerekend naar hier gekomen?’

‘Ik weet het niet. Het ging vanzelf, denk ik. Alleen die woestijn, die had ik liever overgeslagen. De mensen beschimpten me en sloten me buiten. Ik deed alles om erbij te horen, maar het lukte niet. Ik weet het wel, ik ben geen heilige. Ik zie nog steeds helder voor mijn geestesoog hoe ik het levende kikkertje vanuit mijn kinderhand in de vlammen liet vallen. In wat voor een wereld leven wij eigenlijk?’

‘De wereld waar de Weg van de Natuur heerst,’ zei de herder en keek ernstig.

‘De Weg van de Natuur?’ vroeg ik. ‘Wat is dat?’

‘Dat zal ik je vertellen,’ zei de herder. ‘Ga er maar eens goed voor zitten.’

Hij wees naar een plek op de grond en we lieten ons allebei in het gras zakken. De herder draaide rustig een sigaret van mijn tabak en stak van wal.

‘Kijk, je hebt bij de wolven, bij een roedel wolven, een rangorde van boven naar beneden. Bovenaan staat de leider. Dat is het alfa-dier. Daaronder is een angstvallig verdedigde hiërarchie van hoog naar laag. Natuurlijk wordt er om die hoogste plek in de rangorde gevochten. Het begint als de wolven nog maar pups zijn. Het lijkt op spelen, maar op die manier komt de sterkste, slimste en meeste geharde wolf na verloop van tijd vanzelf boven drijven. Hij wordt later de leider van de roedel. Als de tijd daar is, daagt hij de oude leider uit, verslaat hem in het gevecht en vanaf dat moment is hij de baas.’

‘OK, ik zie je punt,’ onderbrak ik de herder. ‘Maar wat heeft dat met de mensen te maken?’

De herder snoof geërgerd door zijn neus. Het was een man die veel alleen was en weinig tegenspraak was gewend. Hij vervolgde zijn verhaal:

‘Goed beschouwd is het bij de mensen niet zo heel veel anders. Als je mensen in een groep bij elkaar hebt, is er ook altijd duidelijk één die,

fysiek en psychologisch duidelijk de baas is en het hoogste woord voert. Allemaal zien we onbewust tegen hem of haar op terwijl we bezig zijn ons eigen plaatsje in de rangorde te verdedigen. Of liever nog, als we de kans schoon zien, een plaatsje naar boven op te schuiven. In primitieve vorm gebeurt dat door te vechten, maar veel vaker wordt de hiërarchie bepaald door de ander af te bluffen, te beschimpen en buiten te sluiten. Want laten we helder zijn: waar een hiërarchie is van boven naar beneden, daar moet, het kan niet anders, er ook eentje zijn die de laatste is. Dat is een onaangename en soms zelfs heel gevaarlijke plek in de rangorde. Daarom is er ook niemand die vrijwillig zegt: nou, laat mij maar die laatste zijn. Dat eeuwige geworstel van mens en dier om een plekje hoger in de rangorde ten koste van een ander, dat is wat ik nou de Weg van de Natuur noem.'

'Is dat niet een erg versimpelde voorstelling van zaken?' vroeg ik de herder.

Hij keek omhoog en zweeg een tijdje. Met zijn ogen volgde hij een roofvogel die hoog boven de bergtoppen rondjes draaide. Ik keek ook naar boven. De rook van de sigaret van de herder kringelde omhoog in de windstille blauwe lucht.

De herder ging voort:

'Er zijn mensen die in villa's wonen en er zijn anderen die hun leven in armoede doorbrengen. Het onderscheid tussen die twee heeft lang niet altijd te maken met het veronderstelde verschil in kwaliteiten of met de mate waarin iemand een nuttige bijdrage levert aan de

maatschappij. Het heeft veel meer te maken met macht, met de plek in de pikorde. De strijd om die plek begint bij de mensen al op school. Eerst lijkt het nog wel op spelen en wat onschuldig plagen, maar al gauw draait het uit op pesten en treiteren. Wie niet geleerd heeft zich te verdedigen, zakt geleidelijk aan af in de rangorde en wordt, als hij niet uitkijkt, het pispaaletje van de klas. Hij is de underdog, de outcast en heeft de rest van zijn leven last van de gevolgen.'

Mijn stem was een beetje hees toen ik zei: 'Ik probeer nog altijd aan de eisen van de mensen te voldoen. Ook als ik alleen ben ik. En het zijn uitgerekend de meest zinloze, de meest absurde eisen die mij achtervolgen. Is het niet om gek van te worden?'

De herder glimlachte. Voor het eerst zag ik zijn gezichtstrekken iets verzachten.

'Ach, mijn jongen. Je kwam als een vreemdeling in die woestijn. Als een onschuldig, vrij vogeltje rechtstreeks aangevlogen uit de beschermde tuin van je vader. Het eerste wat ze doen is je vleugels knippen.'

Ik knikte en voelde tranen opkomen. Het liefst was ik gaan huilen maar ik moest mij beheersen. Dat had ik zo geleerd.

De herder vervolgde: 'Maar oordeel anderen niet te snel. Ook jijzelf bent een vogel en een slang tegelijkertijd.'

Ik vroeg met een trillende, overslaande stem:

‘Maar is er dan niets anders dan natuurwet en oerinstinct. Wij zijn toch zeker mensen en geen wilde beesten?’

De herder streek met zijn hand door mijn haar en bleef me zonder iets te zeggen aankijken. Hij leek in een paar tellen tijd een gedaanteverwisseling te hebben ondergaan van een harde, ongevoelige man naar een warme, meelevende persoon. Hij schraapte de keel en ging verder met zijn verhaal.

‘Net als wolven joegen ook de mensen vroeger op een prooi die groter of sneller was dan zichzelf. Zo’n groep moest goed georganiseerd zijn en de leider moest onvoorwaardelijk worden gehoorzaamd, want als iedereen deed waar hij zelf zin in had, was er geen eten. Die manier van leven en dat gevecht om een plekje in de rangorde zijn een ingebakken oerinstinct van de mens geworden. Dat zijn we, ook nu we die manier van leven evolutionair gezien niet strikt nodig hebben, niet zomaar kwijt. En al helemaal niet als we ons van dat oerinstinct helemaal niet bewust zijn of het bestaan ervan relativëren.’

‘Ik heb nog nooit van dat oerinstinct en die Weg van de Natuur gehoord,’ zei ik.

Ondanks mijn ervaringen met de mensen in de woestijn, was er iets in mij dat zich hevig verzette tegen deze volledige ontkenning van humaniteit.

‘Mij klinkt het wel aantrekkelijk in de oren, hoor. Geen probleem. Als een soort bittere genoegdoening, zeg maar. Maar ik denk dat de

meeste mensen er niet van willen horen en ik kan ze geen ongelijk geven. Kan het zijn dat deze theorieën, die u in de afzondering van de bergen hebt ontwikkeld, maar die waarschijnlijk zijn voortgekomen uit eerdere, eigen ervaringen, met de werkelijkheid van het menselijk samenleven weinig van doen hebben?’

Gespannen keek ik hoe de herder op mijn kritiek zou reageren. Maar zijn gezicht bleef vriendelijk.

Hij draaide rustig een nieuwe sigaret, nam een paar trekjes en zei toen bedachtzaam:

‘Alle theorie komt voort uit eigen ervaring, dat is waar. Maar wat betreft jouw bittere genoegdoening, moet ik iets rechtzetten. Begrijp me goed, het leven in een rangorde zoals de mens dat sinds zijn status als jager-verzamelaar al doet, is geen kwestie van vrije keuze. Om te overleven moest er organisatie zijn. Dat is eenvoudigweg een dwingende, zo je wil darwinistische, eis van de evolutie. Zonder organisatie was de menselijke soort snel uitgestorven geweest en hadden jij en ik hier niet gezeten. Ik heb dus helemaal geen moreel oordeel over die manier van leven. Maar laten we nog eens verder kijken. Iedere samenleving kent zijn outcasts. Uitgestotenen, die met lege magen in kartonnen dozen slapen en aan de andere kant de verhevene die in een mooi paleizen ligt te soezen. En als je de wereld in zijn geheel bekijkt spréken we zelfs over een Eerste, een Derde en zelfs een Vierde Wereld om de rangorde aan te geven. De door het instinct ingegeven pikorde is er dus, of we dat nou willen of niet. Daar komt geen verstand of wilsbesluit van mensen aan te pas. En op

plaatsen waar geroepen wordt dat het dáár niet is, daar moet je juist het allermeest op je hoede zijn. Daar is de rangorde het meest ongenaakbaar. Begrijp je?’

Ik knikte, maar voelde een vermoeide irritatie opkomen.

‘Luister nog even. Je denkt misschien dat ik een zwartkijker ben of een fascist. Maar dat is juist niet zo. Want ik geloof, dat bij de mens, net als bij de wolf, het hele bouwwerk van samenleven rust op de outcast, de buitenstaander. Je ziet in de geschiedenis voorbeelden dat mensen van zichzelf vervreemd zijn geraakt en proberen de laagste in de rangorde fysiek uit te roeien. Zulke samenlevingen storten altijd met veel donderend geraas ineen. Daarom is het, dat alle religies op deze wereld het belang van zorg voor de zwakken, de armen, weduwen en wezen benadrukken en dat ze in al hun verscheidenheid één gemeenschappelijke gouden regel hebben die zegt dat je de ander moet behandelen zoals jezelf in zijn plaats zou willen worden behandeld. Inderdaad is die gouden regel door de evolutie en door de ervaring aan mensen met diep inzicht geopenbaard, want anders zou de mens in zijn onbegrensde vraatzucht het fundament onder zijn voortbestaan weghalen.’

‘Die mensen met dat diepe inzicht,’ voegde de herder eraan toe, terwijl hij naar de roofvogel wees die juist een duikvlucht maakte. ‘Dat zijn de laatsten in de rangorde, de roepende in de woestijn. Zij zijn sjamanen en profeten en kunnen als buitenstaander, als iemand die buiten de groep staat, veel beter zien wat er in de groep omgaat, dan degenen die er volledig in opgaan.’

De herder keek mij aan. Ik vroeg mij af of hij zichzelf als een roepende in de woestijn beschouwde. Maar ik zei:

‘Ik betwijfel of de mens in zijn handelen wel zo uitsluitend door zijn overlevingsinstinct wordt gestuurd zoals jij beweert. Als je kijkt hoe hij bijvoorbeeld met zijn natuurlijke omgeving omgaat, zou ik zeggen dat hij juist heel goed in staat is om tegen ieder overlevingsinstinct in te gaan.’

‘En tegen zijn verstand!’ lachte de herder. ‘Maar ik zal proberen uit te leggen hoe dat komt. Bij de mens ontbreekt er in vergelijking met de wolf iets. De ene mens is de andere een wolf, zeggen ze wel eens. Maar was dat maar waar! Bij de wolven eet de laatste in de rangorde ook mee van de prooi. Bij de mensen is dat niet altijd zo.’

Ik knikte. Beelden van uitgehongerde mensen van over de hele wereld stonden mij scherp voor ogen.

‘Dat komt,’ ging de herder voort, zachter pratend, zodat ik mij voorover moest buigen om hem nog te kunnen horen. ‘Dat komt, omdat de mens wel allerlei instincten heeft die ervoor zorgen, dat de soort in stand blijft, maar niet een aangeboren instinct dat een rem op zijn vraatzucht zet. Dat instinct had hij in zijn oorspronkelijke staat van jager-verzamelaar ook niet nodig. Zijn leven draaide om eten. Hij stond op, zocht bessen en knollen, ging op jacht, at de buit op en na wellicht nog even gepaard te hebben, ging hij met een goed gevulde buik slapen om de volgende dag weer hetzelfde programma af te draaien. Voor iets anders was er geen tijd. Iets anders dan voedsel

bezat de mens niet. Wie zich in zo'n situatie aan zijn schraapzucht overgaf, kreeg pijn in de buik en bedacht zich een volgende keer wel. Buikpijn was de natuurlijke rem op vraatzucht.

Maar op sommige plaatsen in de wereld was de natuur zo overvloedig, dat de mensen daar maar weinig tijd nodig hadden om hun benodigde voedsel bij elkaar te scharrelen. De mensen begonnen van verveling stenen te bewerken. Sommige stenen, en later metalen, waren zo schaars en werden zo kunstig bewerkt, dat de mensen er een zekere waarde aan begonnen toe te kennen: een maat tarwe voor een zilverstuk. Het derde zegel werd verbroken, de handel en het gebruik van geld raakten in zwang.' Ik begreep niet goed wat de herder bedoelde met dat derde zegel, maar ik wilde hem niet onderbreken. Hij was al zo lang van stof.

'Dus met al die rijkdommen, die geen voedsel waren, kon de mens zich aan zijn schraapzucht overgeven zonder dat hij er pijn in de buik van kreeg. Hij stouwde zijn huis vol met bewerkte edelstenen, zilver en goud, om daarmee zijn hoge positie in de rangorde aan te geven. En de hemel beware ons, want de natuur had de mens wel uitgerust met een goed ontwikkeld overlevingsinstinct maar niet met een rem op zijn hebzucht. Het bleek al gauw, dat hoe meer bezittingen een mens had, des te meer hij eraan gehecht raakte en des te meer hij zijn best ging doen om nog veel meer te bezitten. Soms overschreed hij daarbij alle grenzen en ging in zijn hebzucht zo ver, dat hij de laatsten van de groep, degenen die zich niet konden verweren, zelfs de overgebleven kruimels niet meer gunde. Zo bang dat er ook maar een graankorreltje van zijn grote slagroomtaart af zou gaan!

En soms, heel soms gingen de mensen in de razernij van hun hebzucht zo ver, dat ze de laatsten maar helemaal doelbewust probeerden uit te roeien. Weet je hoe dat heet, die manier van leven?’

De herder keek mij aan, maar gaf me geen tijd om te antwoorden.

‘Dat is fascisme, mijn jongen. En ik zal je zeggen, het fascisme is nog lang de wereld niet uit. Zo lang mensen zich door ongebreidelde hebzucht laten leiden, ja deze zelfs verheerlijken als ‘motor voor vooruitgang’, zolang zal het fascisme op elk moment en op elke plaats zijn ware gezicht weer laten zien.’

Hij drukte zijn sigaret uit begon meteen een nieuwe te rollen.

‘Misschien denk je, dat ik overdrijf. Misschien zeg je: ‘We leven nu in een democratie? Alles is heel anders dan vierhonderd jaar geleden toen feodale heren nog over de ruggen van het volk om de macht vochten.’ Ja, zeg ik dan, dat is waar. Maar kijk eens door de schone schijn heen. Onze democratie graaft niet diep. Het is het soort democratie waarin de mondige burger niet te vaak moet vragen met welke smerige praktijken de metalen in zijn telefoons en computers van de arme landen worden afgepakt. Waar al die oorlogen en bombardementen voor nodig zijn. En dan ook nog eens zeer verontwaardigd zijn als die oorlog een keer bij jou thuis komt, in de vorm van aanslagen...’

De herder drukte de sigaret uit en snoof weer geërgerd door zijn neus. ‘We laten onze gekozen regeringen en multinationals hun gang gaan,

zo lang ze de mondige burger maar zoet houden met brood en spelen, camera's, auto's en al de troep die je beneden in de woestijn kunt kopen. Wat dat betreft is het nog precies als vroeger: we laten onze gewetens afkopen met Volkswagens en Autobahnen. Soms denk ik wel eens, dat Hitler de oorlog heeft gewonnen.'

'Je slaat door,' onderbrak ik de herder. Er zit meer heftigheid in mijn reactie dan ik wilde. De herder is zo'n aardige man. Alleen een beetje vereenzaamd misschien, en te weinig tegengesproken op zijn hoge berg.

'Je gelooft toch niet dat de bruine uniformen weer terugkomen?' vroeg ik, terwijl mijn verlangen naar de woestijn met alles wat daarin is groeide.

De herder pulkte afwezig met een stokje in de grond. Ten slotte antwoordde hij:

'Nee, die komen niet meer terug. Daar heb je gelijk in. De volgende keer zijn ze gekleed in driedelig kostuum en zullen ze de armen ervan overtuigen, dat het heel doelmatig is als zij eerst nog even wat armer worden. Dat ze nog even door moeten bijten, maar dat daarna alles beter zal worden. Want luister goed: het is de absolute voorrang aan doelmatigheid, gecombineerd met verhullend taalgebruik, en niet die bruine hemden van jou, die de kern van het fascisme vormen. En naar mijn smaak zijn die ingrediënten: de religie van doelmatigheid en de liturgie van het er omheen praten tegenwoordig volop aanwezig. De vraag die ik heel voorzichtig probeer te stellen is of, nu de mens de

status van jager-verzamelaar ver achter zich heeft gelaten, datzelfde oerinstinct niet juist een bedreiging voor het voortbestaan van de mens begint te worden, dat er misschien een nieuwe bewustzijnsprong nodig is? Maar waar maak ik mij druk om? Dat wordt te gelegener tijd door de evolutie vanzelf opgelost. Dat kan absoluut niet missen! Maar jij wilde weten of er iets anders is dan de Weg van de Natuur en het oerinstinct?’

De ogen van de herder begonnen op te lichten en het ontbrak er nog maar aan dat er geen lichtende stralenkrans achter zijn hoofd verscheen: ‘Er is wel iets anders, jongen. Dat is de Weg van de Genade maar daarover kunnen ze je beneden in de woestijn niets leren. Zie je dat pad in de verte daar?’

Hij wees naar een bergpad dat recht tegen de helling leek op te gaan.

‘Dat is de Smalle Weg naar het Hoge Noorden. Als je die weg gaat, zal je de Weg van de Genade leren kennen. En je moet die weg gaan, jongen. Daarom heeft je vader je weggestuurd. Niet als straf omdat je onderscheid maakte tussen goed en kwaad of omdat je boos was. Dat is onzin. Je vader wil dat je jezelf kunt zijn. Of je nou wel of niet in hem gelooft. En dat je zonder vrees gaat waarheen je geest maar waait, fouten durft te maken, opgelopen kwetsuren aanvaarden. Hij wil dat je mens wordt in plaats van een of andere nep god die dwangmatig volstrekte perfectie eist van zichzelf en anderen. Hij wil dat je rechtop staat in plaats van te buigen voor je angsten en obsessies. Hij wil dat je vrij wordt van je ego.’

De herder leek geroerd door zijn eigen woorden en de tranen liepen over zijn wangen.

Hoewel ik niet alles begreep van wat hij zei, was ik wel nieuwsgierig geworden. Ik was er al helemaal klaar voor om de Smalle Weg naar het Hoge Noorden te gaan.

Onderaan het steile pad draaide ik mij nog één keer om naar de herder. Hij was vanaf hier nog maar een klein figuurtje in de verte, maar ik kon nog net zien dat hij met zijn uitgestoken arm naar mij terugzwaaide.

Hij is de herder in mij die mij in de woestijn naar het water leidt en genezing brengt voor mijn verwondingen.

Je zou kunnen zeggen dat het kind tussen de zoemende insecten geen God nodig heeft. Het is zich niet bewust van een afscheiding tussen zichzelf en de insecten. Als het kind al iets ervaart van wat volwassenen God noemen, is dat in de eenheid tussen de schepping rondom zich en zichzelf. Maar het kind kan dat niet benoemen. Op het moment dat iemand die eenheid probeert te beschrijven, is er al afscheiding. De beschrijving is de ervaring niet. Als het kind beseft dat er een afscheiding is tussen de wereld om zich heen en zichzelf, wordt het kind een 'ik'.

De Heer is een na-ijverig God, had de pastoor op zondagmorgen gezegd. Ik had met mijn nagel een nerf in het hout van de kerkbank gevolgd. Ik had geen idee wat na-ijverig was. Maar uit de stemverheffing van de pastoor maakte ik op dat God geen gemakkelijk heerschap was. Fouten werden niet getolereerd. Bidden was daarom een hele opgave. Als iets niet goed was geformuleerd, moest het hele gebed weer van voren af opnieuw gedaan worden. Telkens opnieuw. Anders zou de Heer mijn gebed niet verhoren. Dat had je met na-ijverige Goden.

5 DE SMALLE WEG NAAR HET HOGE NOORDEN

I

Ik had al een behoorlijk stukje van de berg beklommen, toen de duisternis inviel. In de verte pinkelden lichtjes van de steden en dorpen in de donkere woestijn. Die lichtjes deden mij denken aan de kaarsen die vroeger in onze kerk voor de heilige madonna brandden. Op zondag ging ik altijd met mijn vader en moeder mee naar de heilige mis. Maar ik was meer betoverd door de gebaren van de pastoor dan door zijn woorden. Tijdens de preek dwaalde mijn blik af naar de heilige madonna. Zij stond in een nis en ze had altijd liefdevol naar mij gekeken. In haar armen spartelde een kind. In zijn linkerhand hield het kind een vogel. Soms, als ik tijdens de preek in het duister van de kerk naar de brandende kaarsjes staarde, droomde ik ervan dat ik die vogel was en dat ik ver weg vloog. Met dat beeld in gedachten legde ik mij in het gras naast de Smalle Weg naar het Hoge Noorden en viel in slaap.

II

Die nacht had ik een vreemde droom. Ik droomde dat er een bruiloft was waarvoor mijn hele familie was uitgenodigd behalve ik. Zelfs in mijn droom voelde ik een scherpe pijn, hoewel ik niet eens van bruiloften houd en geen feestvarken ben. Tegelijkertijd was er ergens ver weg een oorlog uitgebroken en ik had mij met een kwaai kop als

vrijwilliger aangemeld. Met de oproep in de hand zat ik aan de keukentafel van mijn moeder. Die keuken was pastelgroen geschilderd, dat detail herinner ik mij nog goed omdat de keuken van mijn moeder in werkelijkheid niet pastelgroen maar grijs was. Maar goed, ik zat aan tafel en las de oproep. Ik zou worden uitgezonden naar een vreemd land. Ik verheugde mij erop andere volkeren te zien en door hen als een bevrijder, als een held in hun dorpen te worden binnengehaald.

Het volgende moment zat ik op wat een landingsvaartuig leek te zijn. We voeren recht op de kust af. 'Jongens, maak jullie maar niet bang,' schreeuwde de sergeant boven het geluid van de golven uit. 'Onze luchtmacht heeft de boel al wekenlang platgebombardeerd. Er staat daar aan land geen steen meer op de andere en de paar vijanden die nog in leven zijn, zijn zo bang als een muis.' Maar toen wij zo'n tweehonderd meter van de kust af waren, begonnen die paar vijanden te schieten met alle vuurkracht van de wereld. Horen en zien verging ons. Granaten ontploften vlak bij het vaartuig en kogels ketsten af op de boeg.

'Laat de klep maar zakken,' riep de sergeant. 'De laatste honderd meter gaan we wadend door het water naar het strand.'

De gepantserde klep aan de voorkant van het landingsvaartuig had tot nog toe als bescherming gediend, maar nu hij neer werd gelaten, kregen we direct een salvo mitrailleurvuur binnen. Een paar jongens stierven al direct in het vaartuig.

‘Vooruit! Eruit!’ schreeuwde de sergeant. ‘Naar voren, het strand op!’

Ik kwam tot aan mijn middel in het steenkoude water terecht. De jongen die in het vaartuig naast mij had gestaan, kreeg een kogel dwars door zijn keel. Hij viel en kwam met zijn hoofd onder water. Ik wilde hem overeind helpen, maar de sergeant blafte: ‘Laat hem liggen. Hij is toch niet meer te redden. Vooruit het strand op!’

Ik worstelde door de golven naar het strand. Om mij heen sneuvelde de ene na de andere soldaat. Wonder boven wonder haalde ik ongedeerd de kant. Eenmaal op het strand aangekomen, werd het doodstil om mij heen. Ik zag rookpluimpjes opstijgen vanachter de zeevering vanwaar schoot de vijand op ons. Maar ik hoorde niet het knallen en fluiten van de kogels dat erbij hoorde. Het was alsof ik met een vissenkomp over mijn hoofd liep.

Voor mij landde een zwart balletje. Nieuwsgierig stak ik mijn linkerhand uit om het balletje op te pakken. Toen werd alles donker. Een paar tellen later zweefde ik hoog boven het strand. Overal zag ik soldaten sterven. Op de plek waar ik even tevoren zelf had gelopen, stak vanonder het omgewoelde zand alleen een roerloze linkerhand omhoog.

En opeens scheen de zon en floten de vogels. De oorlog was voorbij. Ik zweefde over het land achter de kust en kwam bij een groot kerkhof. Het was mooi aangelegd met bomen en overal waren kleurige bloemen geplant. Ik zweefde langs de grafstenen en las de teksten die

erop stonden. Toen zag ik mijn eigen naam op een steen. Ik schrok.
Onder mijn naam stonden de woorden:

Ik heb Frankrijk gezien en gegroet
Op mijn eerste en laatste morgen.

Met een schok werd ik wakker in het gras langs de Smalle Weg naar het Hoge Noorden. Ik had een stekende pijn linksboven in mijn buik. Het was al licht, maar het dal van de schaapsherder, de steden en dorpen in de woestijn, alle plaatsen waar ik was geweest waren onder een dikke laag wolken verborgen.

III

Boven de wolken scheen de zon. De weg die naar boven leidde was helder verlicht. De droom van afgelopen nacht bleef maar door mijn hoofd spoken. Voor zover ik weet, had ik die droom niet eerder gehad. En toch kwam wat er in die droom was gebeurd mij op een bepaalde manier bekend en vertrouwd voor.

In een bocht van de weg stond een herberg. Omdat ik onderhand wel honger en dorst had gekregen, ging ik naar binnen. Er waren niet veel mensen, maar de mensen die er waren zagen er duidelijk anders uit dan in de woestijn. Zij hadden een huid als geloooid leer en ze hadden een Aziatisch uiterlijk.

Niemand keek op toen ik aan een tafeltje ging zitten.

De waardin van de herberg zette een pot hete koffie voor mij neer en een schaal met heerlijk geurende, platte broden. Omdat ze aan de andere klanten niet veel werk had, bleef ze bij mij tafeltje staan. We raakten in gesprek en wat de aanleiding was, weet ik niet meer maar op een gegeven moment hadden wij het over mijn droom.

‘O, maar dat u dat allemaal zo bekend voor kwam is helemaal geen wonder. U bent in uw vorige leven vast die soldaat geweest,’ zei de waardin beslist.

‘Houd toch op, mens,’ antwoordde ik. ‘Ik geloof helemaal niet in vorige levens.’

‘En waarom niet, als ik vragen mag?’ Ze werd nu wat feller. ‘Omdat u zich niks van vorige levens kunt herinneren, zeker?’

‘Ja, precies,’ zei ik.

‘Maar kijk nu eens naar buiten, man’ ging de waardin onverstoorbaar door. ‘Nu ziet u alleen het wolkendek beneden. Betekent dat, dat het dal van de schaapherder en de woestijn niet bestaan? Ik zeg u, op korte, heldere momenten kunnen wij van hieruit soms zelfs een glimp van uw uiterwaarden opvangen. Alleen nu even niet. Misschien was uw droom van afgelopen nacht wel zo’n kort, helder moment van uw geest.’

Ik had geen zin om verder met de waardin in debat te gaan. Ze leek chagrijnig en het leek mij helemaal geen gemakkelijke vrouw. Daarom zei ik:

‘Mevrouw, uw koffie is heerlijk en u heeft lekkere broodjes gebakken, maar nu moet ik verder.’

‘Op de Smalle Weg naar het Hoge Noorden?’ vroeg ze.

‘Ja,’ zei ik terwijl ik alvast opstond. ‘De herder zei dat ik daar meer zou kunnen leren over de Weg van de Genade.’

‘Nou, dan mag je wel wat beter leren luisteren, anders leer je niets,’ zei de feeks.

‘Naar mensen zoals u zeker?’ flapte ik eruit.

‘O, misschien,’ zei ze. ‘Alleen de grond waarop je staat is heilig en waarheid is te vinden in het gezicht van degene tegenover je en niet bij één of andere vage, verre goeroe. Je kunt de Weg van de Hemel zien zonder je huis te verlaten en zonder uit je raam te kijken. Hoe verder je gaat, hoe minder je weet. En de grootste wijsheden zijn die, die je altijd al ergens diep binnen in je gekend hebt. Maar ga nu en neem een paar broden mee want de weg is lang.’

Geld wou ze niet hebben. Dat viel mij mee. Misschien had ik haar wel te streng geoordeeld. Ik bood mijn excuses aan voor het geval ik te grof was geweest.

‘Ben je gek,’ zei de waardin. ‘Zo erg is het niet. Weet je waar alles om draait? In hoeverre je een ander veroordeelt, veroordeel je jezelf en in de mate waarin je een ander vergeeft, vergeef je jezelf. Zo werkt de

Weg van de Genade. Maar blijf wel met je beide benen op de grond staan want verzoening vanuit het perspectief van de eeuwigheid is gemakkelijk, verzoening vanuit de beperktheid van ons leven op aarde een stuk moeilijker. En nu moet je gauw gaan. Ik heb nog wel wat meer te doen vandaag dan jou te onderhouden.'

De opmerkingen van de waardin over mijn vorig leven als soldaat lieten mij niet los. Stel je voor dat het waar was! Dan moest ik toch zeker onderzoek doen naar die soldaat, de archieven induiken? Misschien lag in dat vorige leven wel de oplossing voor de problemen die ik in dit leven ondervond. Opeens had ik niet meer zo'n zin om verder te gaan op de Smalle Weg naar het Hoge Noorden. Ik ging langs de kant van de weg zitten om na te denken.

IV

Daar zat ik dan. Ik had geen enkel idee welke kant ik op wilde, verder omhoog of terug naar beneden. Eigenlijk begon het al met het eerste woord van de laatste zin: het woord 'ik'. Wist ik wel wie die 'ik' was? Ja, als ik met de herder of de waardin sprak, dan had ik natuurlijk wel een paar samenhangende overtuigingen en meningen waarvan je kunt zeggen dat die bij een min of meer vastomlijnd 'ik' horen. Als je in het contact met anderen maar wat zit te brabbelen of jezelf voortdurend tegenspreekt, denkt die ander misschien dat je niet goed snik bent en dan loopt het slecht met je af. Maar hier zo alleen aan de kant van de weg, is het met die samenhangende overtuigingen en meningen als met sneeuw voor de zon. Zodra ze in een ander licht komen te staan, zijn ze verdwenen. Binnen in mij is er niets dat vast en omlijnd is. Het

vloeit en het stroomt en alles spreekt elkaar zonder ophouden tegen. De 'ik' uit mijn droom van afgelopen nacht kwam mij werkelijker voor dan de 'ik' die aan de kant van de weg zit te twijfelen.

Als je leert te aanvaarden dat identiteit louter een middel voor communicatie is in plaats van een doel op zichzelf, dan creëer je ruimte om te ademen, om mens te zijn. Als je je eigen menselijke conditie kent, kun je ook het gebrek aan samenhang bij een ander gemakkelijker accepteren. We zijn geen goden, niet perfect, niet almachtig, maar we strompelen naar het einde.

Dit gezegd hebbende, moet ik hieraan toevoegen, dat ik ook de prediker in mij niet vertrouw. Morgen zegt hij weer wat anders.

Bergafwaarts kwam een heertje aan gekuierd. Het was een parmantig kereltje en je kon zien aan zijn manier van lopen en van om zich heen kijken, dat hij zich wel wat verbeeldde. Hij had zoals veel mannen hier in de buurt een dunne vlecht aan de achterkant van zijn hoofd en hij sprak heel beschaafd:

'Dag, goede man. Wat bent u zoal aan het overpeinzen. Toch niet uw begane zonden, naar ik mag hopen?'

Ik vertelde hem mijn gedachten en dat ik niet wist of ik verder omhoog of naar beneden zou gaan.

'O, maar als ik u zo hoor praten, bent u al een eind op weg met uw ego te overstijgen en maakt het niet zo veel meer uit welke kant u opgaat.

Ik geloof niet dat ze u boven nog iets kunnen leren wat u beneden niet zou kunnen vinden. Op bergen en in dalen, ja, overal is de Weg van de Genade, zo gaat een liedje dat ze hier zingen. En misschien is hij in het dal nog wel beter te ontdekken, omdat men eenmaal boven op de berg aangekomen al gauw geneigd is te denken dat genade de beloning is voor de inspanning van het klimmen. En dat is een misvatting die aantoont dat men de werking van Weg van de Genade juist nog helemaal niet heeft doorgrond.'

'Dat is ook een mooi advies,' wierp ik het heertje teleurgesteld tegen. 'Dat het niet uitmaakt welke kant ik uitga. Nu ben ik immers even ver als voordat u kwam? En iemand vertelde mij dat je de hemel het best thuis kunt ontdekken.'

'Ha, de waardin van de herberg zeker,' schamperde het heertje. 'Zij heeft niet begrepen dat je de oude teksten op wel 70 verschillende manieren kunt lezen. Niks van aantrekken. Kies gewoon de weg waar u zich het minst zult vervelen.'

'Dan ga ik terug naar beneden,' floepte ik er in een opwelling uit. 'Ik wil wel eens weten hoe dat zit met die soldaat.'

'Groot gelijk en veel wijsheid op uw tocht. Maar luister en ga dan op weg: